

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiuiti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasini dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor; Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabilova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrоров Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ; Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmni barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoira Azimovna , kafedra professori	
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta'siri.....	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxonada iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalarini kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari.....	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli yo'nalishlari.....	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxonada iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...269	
G'anibayev Iloxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assistenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish.....	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенство учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiqlik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iqtisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодиқова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f. n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i. f. d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otobek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalarini faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxonaga investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot" ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i. f. n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish.....	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	

HUDUDLARNING MOLIYAVIY- INVESTITSION SALOHIYATINI OSHIRISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi
Toshkent moliya instituti,
“Xalqaro moliya-kredit” kafedrası dotsenti, i.f.d.

Annotatsiya: Maqolada hududlarning moliyaviy-investitsion faolligi va salohiyatining dolzarb masalalari tafsilotli tarzda tahlil etilgan. Hududlarning moliyaviy-investitsion faolligi va salohiyatining mohiyati nazariy jihatdan o'rganilgan va uning ahamiyati iqtisodiy nuqtayi nazardan tavsiflangan. Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyati tarkibi, moliyaviy-investitsion salohiyatning tizimli modelini ishlab chiqishdagi asosiy jihatlari ishlab chiqish zarurligi belgilangan.

Kalit so'zlar: hududlar, moliyaviy-investitsion faollik, iqtisodiy xavfsizlik, hududlar salohiyati, indikator, baholash tizimi, iqtisodiy o'sish, dinamik rivojlanish, talab va taklif, iqtisodiy munosabatlar, axborot almashinuvi.

Abstract: The article analyzes in detail current issues of financial and investment activity and the potential of the regions. From a theoretical point of view, the essence of financial and investment activity and the potential of regions is studied, its significance from an economic point of view is described. The need to develop the financial and investment potential of the regions and to develop a systemic model of financial and investment potential has been identified.

Key words: regions, financial and investment activity, economic security, regional potential, indicator, assessment system, economic growth, dynamic development, supply and demand, economic relations, information exchange.

Аннотация: В статье подробно анализируются текущие вопросы финансово-инвестиционной активности и потенциала регионов. С теоретической точки зрения изучена сущность финансово-инвестиционной активности и потенциал регионов, описано ее значение с экономической точки зрения. Определена необходимость развития финансового и инвестиционного потенциала регионов, разработки системной модели финансового и инвестиционного потенциала.

Ключевые слова: регионы, финансово-инвестиционная деятельность, экономическая безопасность, потенциал регионов, показатель, система оценки, экономический рост, динамичное развитие, спрос и предложение, экономические отношения, информационный обмен.

KIRISH

Har bir mamlakat o'zining iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashda bir qancha omillarga e'tibor berishini kuzatish mumkin. Bu borada, mamlakatning muhim iqtisodiy salohiyatiga ta'sir etuvchi omillardan – hududlarning moliyaviy-investitsion faolligini va salohiyatini oshirish hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda hududlarning moliyaviy barqarorligi va investitsion faolligini tavsiflovchi ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar mavjud. Shu ma'noda, ushbu ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarni barqaror faoliyatini ta'minlash moliyaviy-investitsion faollikni oshirishda o'zining alohida o'rniga ega ekanligini ta'kidlash lozim.

Hozirgi kunda hududning moliyaviy barqarorligi kategoriyasi yangi bo'lishiga qaramay, tarkibiy elementlarning turli-tumanligi va amaliy ahamiyati bilan ko'plab iqtisodchilar e'tiborini tortmoqda. Uning mazmuni iqtisodiyot o'rganuvchi deyarli barcha obyektlar – resurslar, ishlab chiqarish, ijtimoiy soha, aholini va boshqalarni o'z ichiga oladi. Bu yo'nalishdagi tadqiqotlarda moliyaviy oqimlarni boshqarish muammolari va umuman hududning moliyaviy holati, uning natijasi o'laroq, hududning barqaror faoliyati uchun moliyaviy barqarorlikning chegara qiymatlari ko'rsatkichlariga erishish imkoniyatlariga alohida e'tibor beriladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Fikrimizcha ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar barqarorligiga doir to'rtta yondashuvni ajratib ko'rsatish mumkin (1-jadval).

1-jadval: Ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarning barqarorligini ta'riflashga oid yondashuvlar¹

Yondashuvning mohiyati	Iqtisodchi olimlarning yondashuvlari
Ijtimoiy-iqtisodiy tizimning barqarorligi tizimning xavfsizligi, barqarorligi, ishonchligi, yaxlitligi va mustahkamligi bilan bog'liq	L.I.Abalkin, A.L.Bobrov, D.V.Gordienko, A.Livshits, T.M.Konoplyanik
Barqarorlik ijtimoiy-iqtisodiy tizimdagi asosiy parametrlarning nisbiy o'zgarimasligi, tizimning ma'lum vaqtgacha o'zgarishsiz qolish qobiliyati sifatida	A.L.Gaponenko, C.M.Ilyasov, V.D.Kalashnikov, T.G.Krasnova, O.V.Kolomiychenko, V.E.Poxchin, A.G.Shelomensev
Barqarorlik ijtimoiy-iqtisodiy tizimning dinamik muvozanatni saqlash qobiliyati sifatida talqin etiladi	E.C.Bodryashov, V.A.Kretinin, N.V.Chaykovskaya
Ijtimoiy-iqtisodiy tizimning barqarorligi tizimning barqaror ishlashi, rivojlanishi, belgilangan traektoriya bo'ylab harakatni davom ettirishi, o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyati bilan bog'liq	A.I.Drujinin, O.N.Dunaev, B.K.Esekin, M.Y.Kalinchikov, A.M.Ozina, Sh.Capargali, L.L.Terexov

Hudud barqarorligini ta'minlashning asosiy elementidan biri moliyaviy barqarorlik bo'lib, u moliyaviy oqimlar muvozanati, hududning faoliyatini ma'lum vaqt davomida saqlab turishiga imkon beruvchi mablag'lar mavjudligi bilan belgilanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolaning metodologiyasini deduksiya, tasniflash, umumlashtirish, qiyosiy, nazariy talqin va tahliliy usullardan foydalanilgan, bibliografik o'rganish natijasida hududlarning iqtisodiy xavfsizligini baholash indikatorlari va ularning chegaraviy qiymati tushunchasi paydo bo'lishi, hududlarda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning omillari va zarurati xorijiy tajriba asosida aniqlangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hududning moliyaviy barqarorligi – hududning shunday ijtimoiy-iqtisodiy holati bo'lib, u hududiy birlik tarkibidagi moliyaviy oqimlarning samarali ishlashi orqali aholining turmush sifatini oshirishni ta'minlaydi, shu bilan birga, ularning muvozanatini saqlaydi. Hududning moliyaviy barqarorligi asosan iqtisodiyot raqobatbardoshligi bilan belgilanadi. Ma'lumki, iqtisodiy rivojlanishi yuqori hududlar katta ichki moliyaviy resurslarga ega bo'lib, bu ularning moliyaviy barqarorligiga ta'sir qiladi. Aksincha, moliyaviy barqarorlik darajasi nisbatan past bo'lishligi tufayli hudud raqobatbardosh bo'ladi. Hududning moliyaviy barqarorligi deganda hududiy hokimiyat organlari vakolatlarini ta'minlash maqsadida hududning pul mablag'lari daromadi va xarajatlari balansi hamda ichki va tashqi omillar ta'sirida ularning mutanosib o'zgarishi, bu joriy va uzoq muddatli istiqbolda uning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy rivojlanishi tushuniladi. Ta'kidlash joizki, bu, avvalo, hududning o'z majburiyatlari bo'yicha to'lov qobiliyati, shuningdek, o'z manbalari hisobidan kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni amalga oshirish uchun sharoit yaratuvchi iqtisodiyotning holatidir. Hududning moliyaviy barqarorligini sifat jihatidan baholashning asosiy mezonlari uning moliyaviy imkoniyatlari hisoblanadi.

1 Muallif ishlanmaci.

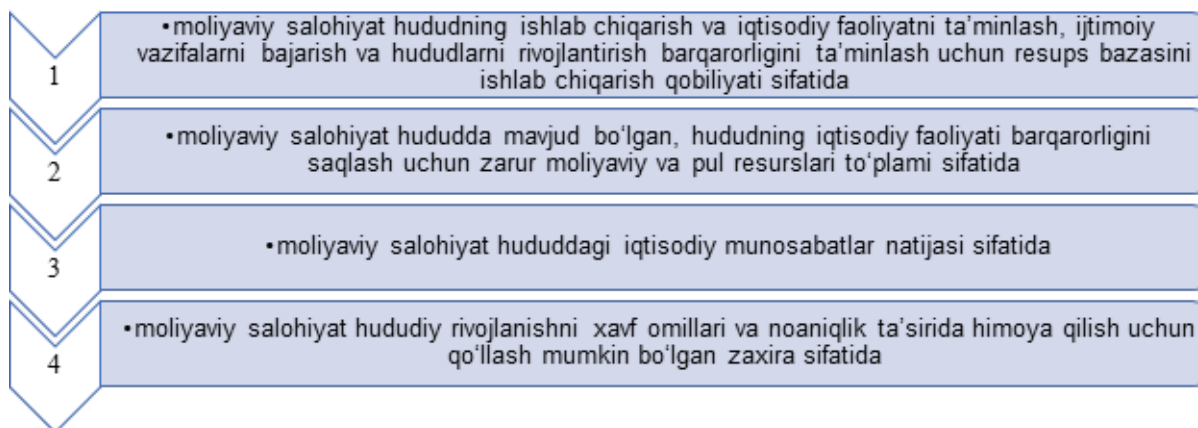
Iqtisodiy adabiyotlarda “hududning moliyaviy salohiyati” ta’rifining mohiyatini aniqlash uchun quyidagi yondashuvlar mavjud:

1-jadval: “Hududning moliyaviy salohiyati” tushunchasining mohiyatini aniqlashdagi yondashuvlar²

№	Yondashuvlarning nomi	Tavsifi
1	Resursli yondashuv	Unda hududlarning moliyaviy salohiyati vaqt o’tishi bilan o’zgarib turuvchi moliyaviy resurslar hajmining o’zgarishida namoyon bo’ladi. Shu bilan birga, mazkur yondashuv tarafdorlari moliyaviy salohiyat shakllanishi borasida turli sohalarni belgilaydi, ya’ni davlat moliyasi, hududning davlat hokimiyati organlari, xo’jalik yurituvchi subyektlarining moliyaviy mablag’lari, moliya-kredit sohasining moliyaviy resurslari, jamoat tashkilotlarining moliyaviy resurslari, aholining moliyaviy resurslari va tashqi mablag’lar.
2	Moliyaviy salohiyatni aniqlashda natijali yondashuv	Muntazam daromad (natija) olishga asoslangan. Mazkur yondashuv doirasida moliyaviy salohiyat rejali prognoz hisob-kitoblarning elementi bo’lgan va quyidagilarni o’z ichiga olgan moliya-budjet siyosati samaradorligining kompleks ko’rsatkichi sifatida belgilanadi: byudjet salohiyatini yig’indisi, aholi daromadlari, pul va sug’urta tashkilotlari mablag’lari, shuningdek, qarz mablag’lari. Ko’rsatkichda “foydalanilmaydigan zaxiralar parametrlari, hisobga olinmagan daromadlar va turli xil xavf tug’diruvchi omillar ta’siri natijasida yo’qotishlar”ni hisobga olgan holda daromadlarning potensial qiymatlari aks etadi.
3	Resurslarga yo’naltirilgan yondashuv	Moliyaviy salohiyat ayrim iqtisodiy subyektlarning takror ishlab chiqarish jarayonini ta’minlovchi hudud yoki hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish uchun resurslardan maqsadli foydalanish sifatida belgilanadi.

Mavjud yondashuvlarni tizimlashtirish “hududning moliyaviy salohiyati” ta’rifining keng va tor talqinini aniqlash imkonini beradi. Shunday qilib, tor talqinga ko’ra, moliyaviy salohiyat “hududning moliyaviy salohiyati” ta’rifi, ya’ni unda joylashgan korxonalar moliyaviy salohiyati yig’indisiga keltiriladi. Moliyaviy salohiyatning keng tushunchasi uning tarkibiga quyidagi elementlar: konsolidatsiyali (birlashtirilgan) byudjet; byudjetdan tashqari mablag’lar, byudjetlararo oqimlar, mamlakat subyektlari yoki mahalliy o’zini-o’zi boshqarish organlari va ma’muriyati tomonidan chiqarilgan qimmatli qog’ozlar, barcha mulk shaklidagi korxonalar va tashkilotlarning moliyaviy salohiyati, aholining naqd yoki bankdagi mablag’lari moliyaviy institutlar, shuningdek, turli xil qimmatli qog’ozlar shaklida; hududiy kredit-moliya tizimi muassasalarining moliyaviy resurslari, shuningdek, boshqa hududlardan banklar jalb etgan mablag’larni kiritish bilan bog’liq.

Hududlardagi moliyaviy salohiyatning iqtisodiy mohiyati to’rt jihatning yig’indisi bilan belgilanadi:

1-rasm: Hududlardagi moliyaviy salohiyatning iqtisodiy mohiyati³

Hozirgi kunda intensiv takror ishlab chiqarish omillarining ahamiyati tobora ortib borishi bilan bir qatorda, moliyaviy salohiyatning sifat xususiyatlari ahamiyati ortib bormoqda. Hududdagi mavjud iqtisodiy munosabatlarning umumiy spektrini aks ettiruvchi moliyaviy salohiyat hudud iqtisodiy rivojlanishi va boshqaruv qarorlarining sifat ko’rsatkichi hisoblanadi. Shuning uchun hududning moliyaviy salohiyatini boshqarish hududni strategik, taktik va operativ boshqarishning muhim elementlaridan biridir⁴.

2 Muallif ishlanmasi

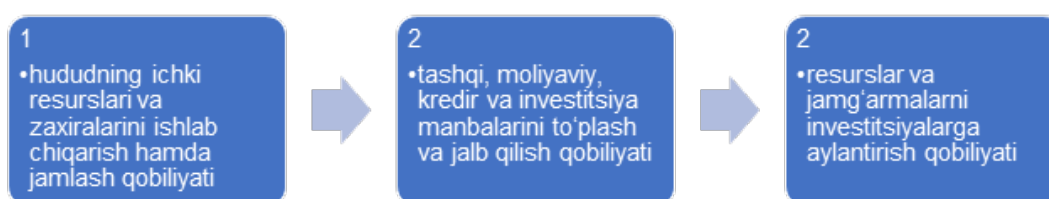
3 Muallif ishlanmasi.

4 Xamidova F. A. Barqaror rivojlanish sharoitida mintaqaning moliyaviy-investitsion salohiyati // “Logistika va iqtisodiyot” ilmiy-elektron

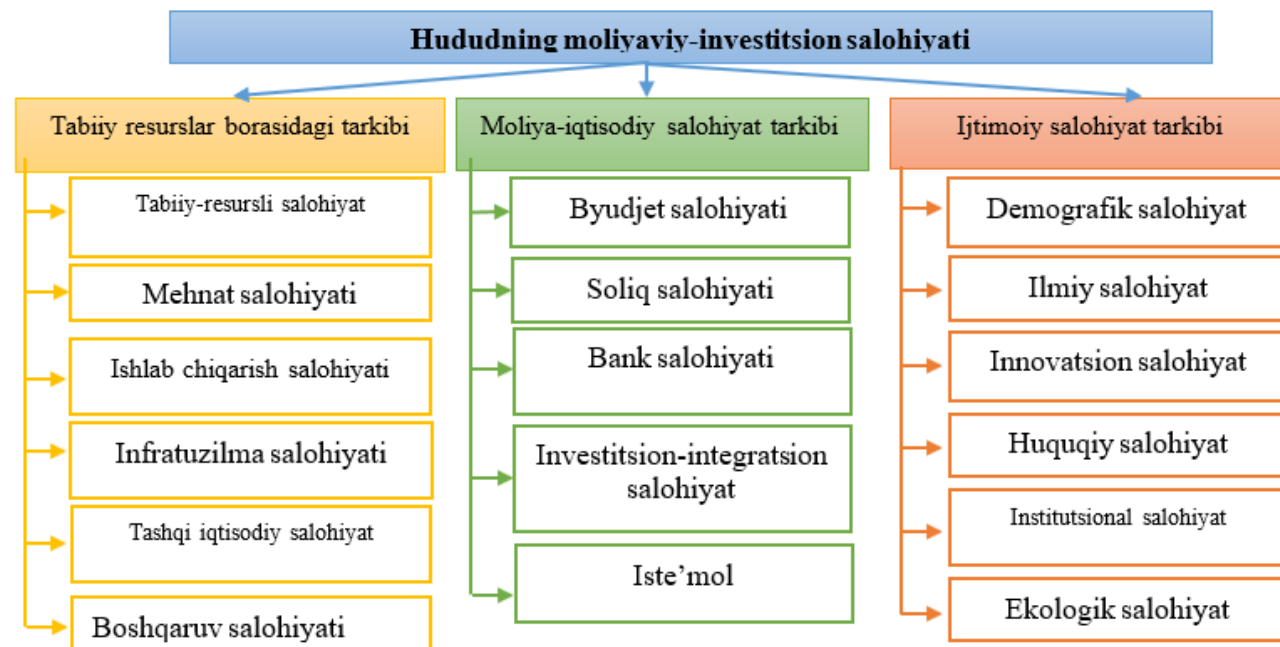
Hududning moliyaviy salohiyati va uni boshqarish hududning barqaror rivojlanishini ta'minlash nuqtai nazaridan olimlar tomonidan an'anaviy ravishda shakllanish manbalari nuqtai nazaridan emas, balki ehtimoliy foydalanish yo'nalishlari bo'yicha tarkibiy-funksional yondashuv nuqtai nazardan o'rganilishi kerak. Bunday yondashuv foydalanishga tayyor resurslar va foydalanishga mo'ljallangan vositalar o'rtasida mavjud vaqtni hisobga olishni ta'minlaydi. Biroq hududlarni faqat ichki zaxiralar hisobiga va vaqtincha bo'sh moliyaviy resurslarni jalb etish hisobiga rivojlantirish imkoniyati deyarli yo'qotiladi. Hududlar o'z hududlarida to'plangan barcha moliyaviy resurslarga ham egalik qilish huquqiga ega emas (ma'lum qismi yuqori darajadagi hukumat daromadlari hisoblanadi). Bundan tashqari, hududiy rivojlanishning moliyaviy ta'minlanish darajasini tenglashtirish maqsadida amalga oshirilgan moliya tizimi yuqori bo'g'inidagi mablag'larni davlatning ichki qayta taqsimlash jarayonida joylarda jamlangan moliyaviy resurslar miqdori mavjud moliyaviy salohiyat miqdoridan oshishi mumkin⁵.

Hududning moliyaviy-investitsion salohiyati etarlicha yangi tushuncha bo'lib, uning mohiyati o'zaro bog'liq uchta xususiyatning birligidan iborat (1-rasm). Umuman, moliyaviy-investitsion salohiyatni ishlab chiqarish omillari to'plamini va hududda mavjud kapitalni qo'yilmalar sohalari sifatida o'rganish mumkin. Tor ma'noda moliyaviy-investitsion salohiyat asosiy makroiqtisodiy jihatlar, hududning ishlab chiqarish omillari (tabiiy resurslar, ishchi kuchi, asosiy vositalar, infratuzilma va hokazolar) bilan ta'minlanganligi, aholining iste'mol talabi va boshqa ko'rsatkichlarni hisobga oluvchi miqdoriy tavsifdir.

2-rasm: Hududning moliyaviy-investitsion salohiyatining xucuciyatlari⁶

Tuzilmaviy jihatdan hududning moliyaviy-investitsion salohiyati uchta: iqtisodiy, resurs va ijtimoiy tarkibiy qismining yig'indisi sifatida ifodalanishi mumkin. Mazkur amallar o'zaro bog'liq, bir-birini to'ldiradi va uning bog'liqlik, uzviylik mohiyati sifatida foydalanilganda yuzaga keladi (3-rasm).

3-pacm: Hududning moliyaviy-investitsion salohiyati tarkibi⁷

jurnal. www.economyjournal.uz. №2, 2021. B. 243–25. www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

5 Xamidova F. A. Barqaror rivojlanish sharoitida mintaqaning moliyaviy-investitsion salohiyati // "Logistika va iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnal. www.economyjournal.uz. №2, 2021. B. 243–25. www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

6 Muallif ishlamasi.

7 Muallif ishlanmami.

Hudud moliyaviy-investitsion salohiyatining moliya-iqtisodiy salohiyat tarkibikengaytirilgan takror ishlab chiqarish va ijtimoiy muammolarni hal etishga qaratilgan bo'lib, bu uning barcha elementlari faol amal qilib, o'zaro ta'sirga ega bo'lgandagina ta'minlanishi mumkin. Bunda hudud moliyaviy-investitsion salohiyatining iqtisodiy komponenti rivojlanib borishi, bir tomondan, o'z iqtisodiy salohiyati (tabiiy-resurs, ishchi kuchi, ishlab chiqarish, infratuzilma salohiyati), boshqa tomondan, hukumat institutlarining uni boshqarishning samarali mexanizmlarini yaratish qobiliyatiga (boshqaruv va tashqi iqtisodiy salohiyat) bilan belgilanadi⁸.

3-rasmga ko'ra, hudud moliyaviy-investitsion salohiyatining iqtisodiy komponenti nisbatan past rivojlangan bo'lsa, hudud tashqi manbalar va boshqa hududlar bilan o'zaro iqtisodiy bog'liqlik jarayoniga shunchalik bog'liq bo'ladi. Demak, hudud moliyaviy-investitsion salohiyatining iqtisodiy tarkibiy qismini samarali qo'llashning asosiy mezonini boshqaruv qarorlarining maqbulligini oshirish bo'lib, u siyosiy qo'llab-quvvatlash va ma'lum rejalashtirish yo'nalishlariga ega hamda jamoatchilik fikri manfaatlarini ifoda etishi kerak. Moliyaviy-investitsion salohiyatning resursli komponenti hudud moliyaviy resurslari yig'indisini aks ettiradi. Hududning barqaror rivojlanishini ta'minlash nuqtai nazaridan uning moliyaviy-investitsion salohiyatni shakllantirishdagi ahamiyati uchta pozitsiya: hudud moliyaviy mablag'lari (moliyaviy resurslari) uning iqtisodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlashi (ta'minlashi) imkoniyati; moliyaviy mablag'lar tarkibi va hajmi; moliyaviy resurslarni maksimal darajada jalb etish, foydalaniluvchi resurslarning maqbul tuzilishi orqali erishish mumkin bo'lgan iqtisodiy obyektini rivojlantirishning real samarasi bo'yicha o'rganilishi kerak.

Pesursli komponentni shakllantirish nuqtai nazaridan quyidagilarni ajratib ko'rsatish kerak:

- 1) yaratilgan (ma'lumotli) resurslar – hududda faoliyat yuritayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlarning ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyati natijasida olingan moliyaviy natijalar, shuningdek, hudud aholisining pul mablag'lari⁹;
- 2) hudud ixtiyoridagi moliyaviy resurslar – pul mablag'lari fondlari bo'yicha resurslarni qayta taqsimlashni hisobga olgan holda shakllangan moliyaviy resurslar, ya'ni hududda sanoat va ijtimoiy rivojlanish uchun foydalanish mumkin bo'lgan resurslar miqdorini namoyon etadi¹⁰.

Moliyaviy-investitsion salohiyat resursli komponentini oshirishning asosiy vazifasi belgilangan muddat-gacha moliyaviy resurslarning zarur hajmini kafolatlangan moliyalashtirish manbalari hisobidan to'liq va o'z vaqtida ta'minlash hisoblanadi. Hudud tizimidagi mazkur ta'minot obyekti hududdagi joriy va investitsiya faoliyatini moliyalashtirish hamda uning moliyaviy barqarorligini oshirish uchun hududning moliyaviy-investitsion salohiyatini maksimal darajada oshirish jarayonidir.

Hududdagi moliyaviy-investitsion salohiyatning resursli komponentini shakllantirish jarayoni moliyaviy resurslarning kirib kelishi va chiqib ketishiga yoki ularning ma'lum vaqt (hisobot berish) oralig'idagi iqtisodiy tizimdagi farqi natijalariga asoslanadi. Mazkur jarayon moliyaviy resurslarning maksimal ijobiy saldosi ta'minlashi kerak, bu esa hududlarni rivojlantirish uchun moliyaviy barqarorlik chegarasini shakllantirish imkonini beradi.

Hududiy resurslar oqimiga quyidagilar kiradi: ma'lum vaqt oralig'ida hududning solikli va soliqsiz daromadlari; ma'lum vaqt oralig'ida hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishga kiritilgan nomoliyaviy sohadagi investorlarning resurslari; ma'lum vaqt oralig'ida hududdagi iqtisodiy subyektlar rivojlanishiga kapital qo'yilmalarni ta'minlovchi hududiy kredit tizimi resurslari; hududlarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash doirasida hududlar tomonidan olingan byudjetlararo transfertlar¹¹.

Ma'lum vaqt oralig'ida resurslarni investitsiya yo'nalishi bo'yicha resurslarning chiqib ketishi: byudjet xizmatlari iste'molchilarini moliyalashtirish uchun resurslarni ajratish (joriy byudjet xarajatlarini amalga oshirish); investitsiya dasturlarini moliyalashtirish (byudjet kapital xarajatlari va investorlarning kapital qo'yilmalari); hududiy kredit tizimidan olingan resurslar uchun to'lov; byudjet daromadlarini qayta taqsimlash tizimi doirasida mablag'larni yuqori byudjetga o'tkazish¹².

Ta'kidlash joizki, moliyaviy-investitsion salohiyatni shakllantirishda moliyaviy resurslarning ahamiyatini aniqlashda o'ziga xos murakkabliklar mavjud. Tadqiqotlar ko'rsatishicha optimal variantni izlash va mavjud omillardan foydalanishni kuchaytirishni taqozo etadi. Yana bir jihat uning cheklangan ko'rinishi moliyaviy-investitsion salohiyat shakllanishi va amalga oshirilishini sekinlashtirishi yoki oshkor qilish mumkinligi hisoblanadi.

8 Xamidova F. A. Barqaror rivojlanish sharoitida mintaqaning moliyaviy-investitsion salohiyati // "Logistika va iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnal. www.economyjournal.uz. №2, 2021. B. 243–25. www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

9 www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

10 www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

11 Xamidova F. A. Barqaror rivojlanish sharoitida mintaqaning moliyaviy-investitsion salohiyati // "Logistika va iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnal. www.economyjournal.uz. №2, 2021. B. 243–25. www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

12 Xamidova F. A. Barqaror rivojlanish sharoitida mintaqaning moliyaviy-investitsion salohiyati // "Logistika va iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnal. www.economyjournal.uz. №2, 2021. B. 243–25. www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

Hudud moliyaviy-investitsion salohiyatining ijtimoiy komponenti hududdagi aholiga eng qulay yashash sharoitlarini ta'minlash uchun imkoniyatlar va aholini ijtimoiy-iqtisodiy qo'llab-quvvatlashning kompleks majmuidir.

Ijtimoiy komponentni shartli ravishda resurslarning ikki blokiga ajratish mumkin: inson resurslari va hududning ijtimoiy infratuzilmasi. Inson resurslari shaxs nuqtai nazaridan har bir inson uchun mavjud bilim, ko'nikma, motivatsiya zaxiralari bilan belgilanadi. Ijtimoiy infratuzilma – turli xil xizmatlar ko'rsatish orqali insonning shaxsiy va ijtimoiy ehtiyojlarini amalga oshirish jarayonida kompleks takror ishlab chiqarishga yordam beruvchi tarmoqlar va tadbirlar yig'indisidir.

Qayd etish kerakki, bu komponentning moliyaviy-investitsion salohiyat tarkibidagi ahamiyatining oshishi jamiyat va bilimlar iqtisodiyotining rivojlanish jarayonlari bilan bog'liq bo'lib, axborot resurslari zaxiralari kamaymaydi, aksincha, ortib boradi¹³.

Moliyaviy-investitsion salohiyatdagi iqtisodiy, resursli va ijtimoiy komponentlarning o'zaro bog'liqligi amalda (ularning imkoniyatini shakllantirish va rivojlantirishdagi o'rni hamda ahamiyatiga ko'ra) ularning optimal nisbatlarini aniqlash zaruratini belgilaydi. Biror elementning o'zgarishi o'z-o'zidan rentabellikning pasayishi yoki boshqa elementlarning faoliyat samaradorligining kamayishiga sabab bo'ladi, chunki ular tizimli va o'zaro birlikda amal qiladi.

Umuman, hududning moliyaviy-investitsion salohiyati ko'p qirrali iqtisodiyot va rivojlangan infratuzilmani shakllantirishga qaratilgan investitsion faoliyatni amalga oshirish uchun zarur miqdordagi moliyaviy va investitsiya resurslarini shakllantirishni ifodalaydi. Turli xil moliyaviy-investitsion resurslarni birlashtirish va ularni hududiy iqtisodiyotni o'zgartirish uchun investitsiya dasturlariga yo'naltirish moliyaviy-investitsion salohiyatni boshqarishni talab etadi.

Samarali boshqaruvni ta'minlash nuqtai nazaridan hududning moliyaviy-investitsion salohiyatini darajalar bo'yicha taqsimlash maqsadga muvofiq: haqiqiy salohiyat (erishilgan salohiyat) – hudud ega bo'lgan turli xil xususiyatlarga ega resurslar, hududiy rivojlanishning ma'lum darajasiga erishish uchun takror ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etishi mumkin bo'lgan vosita va manbalarning haqiqiy to'plami; istiqbolli potensial (ehtimoliy potensial) – hudud uchun mavjud imkoniyatlarning maksimal miqdori, unga erishish ehtimoli hududiy boshqaruv sifati va tashqi muhitning qulay ta'siri orqali belgilanadi.

Hududiy boshqaruv jarayonida kelgusida foydalanish nuqtai nazaridan hududdagi moliyaviy-investitsion salohiyatning tizimli modelini ishlab chiqishda tizim tahlilning quyidagi asosiy jihatlarini hisobga olish zarur (4-jadval).

4-jadval: Hududdagi moliyaviy-investitsion salohiyatning tizimli modelini ishlab chiqishdagi asosiy jihatlar¹⁴

№	Asosiy jihatlar nomi	Tavsifi
1	Tarkibiy yo'nalishga doir	Salohiyat turlarini aniqlash, salohiyat elementlarining differensial xususiyatlarini shakllantirish, salohiyat elementlari umumiyliги va quvvatini baholashdan iborat
2	Tizimli jihat	Salohiyatlar tizimi tarkibiy xususiyatlarini (aloqa turlari, miqdor va sifat jihatdan o'zaro bog'liqliklarini) aniqlash salohiyatlar iyerarxiasini aniqlashdan iborat bo'lib, salohiyatlar tizimining hududga nisbatan tashqi muhit bilan muvofiqlashtirish aloqalarini barqaror rivojlantirishning ahamiyati va bu aloqalar umumiyliğini belgilash bilan bog'liq
3	Funksional jihat	Hududiy rivojlanish tizimidagi salohiyat funksiyalarini aniqlash, salohiyatlardagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash, hududiy salohiyatning funksional tuzilishini aniqlash maqsadida funksiyalarni taqqoslashdan iborat
4	Integral jihat	Barcha salohiyatlar tizimidagi ziddiyatlarni, aniqlangan ziddiyatlarni hal etish yo'l-yo'riq va usullarini aniqlashdan iborat
5	Tarixiy jihat	Hududlarning salohiyatini ularning tarixiy rivojlanish "prizmasi" orqali o'rganish, ularning shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini aniqlash, aniqlangan tendensiyalar uchun qabul qilingan rivojlanish xususiyatlari bilan taqqoslash

Mazkur modelning asosiy prinsiplari quyidagilar bo'lishi kerak: murakkablik, ya'ni hududdagi moliyaviy-investitsion salohiyatning barcha muhim jihatlarini hisobga olish; asosiy ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligi va hududiy rivojlanishning xususiy va integral ko'rsatkichlarining ierarxik tartibli tuzilmasidan foydalanish hiso-

13 www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

14 Muallif ishlanmasi.

bini o'z ichiga olgan ko'rsatkichlar tizimligi; hududiy rivojlanishning asosiy ko'rsatkichlarini tanlashda dastlabki ma'lumotlarning qiyosiy ishonchlilik omillari hisobi; maksimal darajada ta'minlash, Respublika va hududiy boshqaruv darajalarida tegishli qarorlarni qabul qilish nuqtai nazaridan modelning chiqish parametrlari axborotligi; asosiy va integral ko'rsatkichlar bo'yicha hududiy ko'rsatkichlarning optimal o'zgaruvchanlik darajasiga erishish.

Umuman, hududning moliyaviy salohiyatini maqbullashtirish modelini shakllantirish quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

- Moliyaviy salohiyat darajasiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan omillar to'plamini aniqlash va tizimlashtirish hamda hududning rivojlanish darajasidagi yakuniy xulosani shakllantirish. Mazkur omil guruhlarining ta'siri hududdagi iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo'nalishlariga doir dasturlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.
- Moliyaviy salohiyat darajasida omillarning ta'siri xususiyati va darajasini baholash. Pesurslarning cheklanganligi yoki ortiqcha miqdorini shakllantirishga sabab bo'lish ehtimoliga ega vaziyatlar tahlil qilinadi, ehtimoliy taqchillik yoki ortiqcha miqdor miqdoriy baholanadi.
- Tasodifiy omillar ta'siri natijasida kelib chiquvchi resurslar yo'qotilishini kamaytirish.
- Mavjud resurslarning miqdorini kamaytiruvchi "muammoli joylar"ni aniqlash.
- Tashkiliy tadbirlarni ishlab chiqish, ularni amalga oshirish hududning moliyaviy salohiyatini mustahkamlash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, hududning moliyaviy-investitsion salohiyatini shakllantirish va uning barqaror rivojlanishini ta'minlash nuqtai nazaridan boshqarish hududning moliyaviy-investitsion resurslarini jalb qilish va ulardan samarali foydalanishni ta'minlovchi muhim vazifa hisoblanadi. Cheklangan resurslar, amalga oshirish uchun tanlangan dasturlar va loyihalarni qayta ko'rib chiqish zarurligini yoki salohiyatning tarkibiy qismlariga ta'sir qilish usullarini keltirib chiqarishi mumkin¹⁵.

Moliyaviy-investitsion salohiyatga ta'sir etuvchi asosiy vositalar quyidagilar bo'lishi kerak:

- 1) turli manbalarga ega moliyalashtirish tizimini tashkil etish orqali salohiyatni oshirish;
- 2) moliyaviy-investitsion infratuzilma institutlarini shakllantirish;
- 3) moliyaviy resurslarning hududiy bozorlarini faollashtirish.

Shu bilan birga, resurslar cheklanganligi sababli moliyaviy-investitsion salohiyatni oshirish imkoniyatini investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning keng qamrovli hududiy tizimini tashkil etish orqali ta'minlash mumkin. Ushbu tizim ko'p yo'nalishga ega bo'lishi kerak, ya'ni har tomonlama va mustaqil ravishda foydalanish mumkin bo'lgan an'anaviy hamda yangi moliyaviy resurslarni jalb etish turlari va usullarining yig'indisiga asoslangan bo'lishi kerak.

Mazkur vositalarga quyidagilarni kiritish mumkin deb hisoblaymiz: davlat-xususiy sheriklik tizimi, loyihani moliyalashtirish mexanizmi, sindikatli kreditlashni amalga oshirish uchun hududiy moliya-kredit tizimi resurslari konsentratsiyasi; qimmatli qog'ozlarni chiqarish asosida investitsiya moliyaviy vositalaridan foydalanishni kengaytirish; hayotni sug'urtalash bo'yicha operatsiyalarni kengaytirish va zaxiralarni maxsus davlat qimmatli qog'ozlariga joylashtirish uchun sug'urtalovchilarning investitsion imkoniyatlaridan foydalanish; noan'anaviy manbalar¹⁶.

Shunday qilib, hududning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash, bir tomondan, moliyaviy-investitsion infratuzilma shakllanishi va rivojlanishi bilan bog'liq bo'lsa, boshqa tomondan, hududning moliyaviy-investitsion faoliyat uchun ularning xususiyatlariga ko'ra, turli ko'rinishdagi moliyaviy vositalar mavjudligi bilan bog'liq¹⁷.

15 Xamidova F. A. Barqaror rivojlanish sharoitida mintaqaning moliyaviy-investitsion salohiyati // "Logistika va iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnal. www.economyjournal.uz. №2, 2021. B. 243–25. www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

16 Xamidova F. A. Barqaror rivojlanish sharoitida mintaqaning moliyaviy-investitsion salohiyati // "Logistika va iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnal. www.economyjournal.uz. №2, 2021. B. 243–25. www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

17 Xamidova F. A. Barqaror rivojlanish sharoitida mintaqaning moliyaviy-investitsion salohiyati // "Logistika va iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnal. www.economyjournal.uz. №2, 2021. B. 243–25. www.economyjournal.uz/maqola/Maqolalar_2021_2_son.pdf

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Овчинникова Т. И. Экономическая безопасность на основе организационной защиты предприятий. Финансы. Экономика. Стратегия. – 2012, № 9. – С. 10–12.
2. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность: Производство, финансы, банки / – М.: Финстатинформ, 1998.
3. Гордиенко Д. В., Лузянин С. Г. Глобализация и обеспечение экономической безопасности Китая / Китай в мировой и региональной политике. Вып. ХВИИИ: ежегодное издание / сост. Й. И. Сафронова. – М.: ИДВ РАН, 2013. – С. 296 – 325.
4. Краснова Т. Г. Региональная экономика: территориальные аспекты развития Сибирского Федерального Округа: монография. Издатель: Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования “Байкальский государственный университет” 2009.
5. Victoria V. A., Ainura A. K., Olga P. S. Methods for assessment of the economic security level in the region // Methods. – 2018. – Т. 39. – №. 24. – S. 28.
6. Бондина Й. А., Чинахова С. Э. Формирование структуры экономической безопасности на предприятиях // Молодой ученый. – 2017. – №13. – С. 253–257.
7. Каримов Н. Г., Хамидова Ф. А. Значение индикаторов экономической безопасности для регионов Республики Узбекистан. “Устойчивое развитие экономики: международные и национальные аспекты” электронный сборник статей ИИИ международной научно-практической онлайн-конференции (Новополотск, 18–19 апреля 2019 г.) Республика Беларусь. – С. 24–29.
8. Xamidova F. A. Osobennosti znacheniya indikatorov v oblasti obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti regionov. The International Conference on “Enhancing of Contemporary Business Management, Economics, Innovation Technologies, and Social Sciences: A Viewpoint on Research and Practice” Tashkent, Uzbekistan May 24, 2021. – R. 118–124.
9. <http://hdr.undp.org/en/reports/global/2005>
10. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Main_Page
11. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_economic_security_and_physical_safety#General_overview

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Telefon: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining

2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

